

Tisztelet a tiszteletbeli konzuloknak

SZERKESZTŐ:

DR. PINTÉR ISTVÁN

B U D A P E S T

2 0 2 0

TISZTELET A TISZTELETBELI KONZULOKNAK TÖRTÉNELMI OLVASÓKÖNYV

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

SZERKESZTŐ:

dr. PINTÉR ISTVÁN

KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLÜGYMINISZTERIUM

2020. DECEMBER

BUDAPEST

TISZTELET A TISZTELETBELI KONZULOKNAK – TÖRTÉNELMI OLVASÓKÖNYV

Szerkesztő:
dr. Pintér István

Lektorok:
Dr. Germuska Pál DSc
országos levéltári főigazgató-helyettes

Dr. Horn Ildikó DSc
egyetemi tanár, intézetigazgató

Szerzők:
Dr. Arany Krisztina PhD
Dr. Balogh János Mátyás PhD
Bubik Gyöngyi
Dr. Csorba László DSc
Dr. Fiziker Róbert PhD
Dr. Körmendi Tamás Jenő PhD
Dr. Krász Lilla PhD
Dr. Kulcsár Krisztina PhD
Dr. Németh György Amadé DSc
dr. jur. Pintér István LL.M.
Dr. Sáringer János PhD
Dr. Schmidt Anikó PhD
Dr. Szente-Varga Mónika PhD
Dr. Virovecz Nándor Balázs PhD
Dr. Völgyesi Zoltán PhD

Térképek: Dr. Nagy Béla, Szarka Gábor

A szöveget gondozta: Gálosné Kiss Katalin, Kiss Erika Gabriella, Székely Júlia

Fotó: Drobilich Tímea, Lantos Zsuzsanna

© Külgazdasági és Külügyminisztérium © Magyar Nemzeti Múzeum © MTVA

Közreműködők:

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő.....	5
---------------	---

I. fejezet

Dr. Németh György: Tiszteletbeli konzuli tevékenység az ókorban.....	7
A görög proxenia	9
A római hospitium	12

II. fejezet

Dr. Arany Krisztina – Dr. Körmendi Tamás Jenő: A tiszteletbeli konzulok középkori előképei ...	17
Konzulátusok a középkorban.....	19
Nemzeti konzulok a 12–13. században	23
Kibocsátó és befogadó államok	26
Az üzletemberek mint civil diplomaták.....	29
Az 1426. évi firenzei követjárás Budán.....	33

III. fejezet

Dr. Schmidt Anikó – Dr. Virovecz Nándor Balázs: Nagyvállalkozók, udvari emberek, fejedelmi ágensek a kora újkorban.....	35
A három részre szakadt Magyar Királyság ügyeiben eljáró diplomaták.....	37
A külföldi magyar kapcsolatok segítői a 16–17. században.....	39
Az Erdélyi Fejedelemség	42

IV. fejezet

Dr. Csorba László – Dr. Krász Lilla – Dr. Kulcsár Krisztina: A Habsburg Birodalom tiszteletbeli konzuljai	45
A Habsburg Birodalom kettős konzuli rendszere	47
A tudományok külhoni segítői a 18. században	50

V. fejezet

Dr. Csorba László – Dr. Kulcsár Krisztina: Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuli rendszere	51
Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuljai a nagyvilágban.....	53
Magyarországi és erdélyi protestáns érdekvédelem a katolikus Bécsben	60
Egy francia márki titkos szolgálatai	61
Külügyi képviselő és konzulátusok 1850 után	63
A Keleti (Konzuli) Akadémia.....	65
A konzulok bíraskodási joga és a Konzuli Főtörvényszék.....	66

VI. fejezet

Dr. Csorba László – Dr. Sáringer János – Dr. Szenté-Varga Mónika: Magyar királyi tiszteletbeli konzulok a 20. század első felében	69
Az önálló magyar külügyi igazgatás és a tiszteletbeli konzulok kinevezése.....	71

Sikeres átmenet Mexikóban	77
Magyarország tiszteletbeli konzuljai a két világháború között.....	80
Az egyiptomi példa.....	85

VII. fejezet

Bubik Gyöngyi – dr. Pintér István – Dr. Völgyesi Zoltán: A Szovjetunió árnyékában.....	87
A jaltai megállapodás következményei	89
A Szovjetunió árnyékában	91
Tiszteletbeli konzulok az 1945–1950 közötti időszakban.....	93
A szovjet birodalom megszilárdulása	96
A kereskedelmi kirendeltségi hálózat tevékenysége	97

VIII. fejezet

Bubik Gyöngyi – dr. Pintér István: A tiszteletbeli konzuli rendszer újjáépítése.....	103
A szovjet birodalom összeomlása.....	105
A tiszteletbeli konzuli tevékenység szabályozása	112
A Magyarországra akkreditált tiszteletbeli konzuli testület 2020 végén.....	114
Magyarország tiszteletbeli konzuli tisztviselői.....	117
A tiszteletbeli konzuli tisztviselők elismerése	122

IX. fejezet

Dr. Balogh János Mátyás – Bubik Gyöngyi – Dr. Fiziker Róbert –	
Dr. Kulcsár Krisztina – dr. Pintér István – Dr. Szenté-Varga Mónika: Példaképeink.....	123
Nagy elődök.....	125
Életutak.....	131

Köszönetnyilvánítás	146
----------------------------------	------------

FÜGGELÉK	147
-----------------------	------------

- Ábrajegyzék
- A tiszteletbeli konzuli világtalálkozók képei 1996-2013 (időrendben)

II. FEJEZET

A tiszteletbeli konzulok középkori előképei

DR. ARANY KRISZTINA – DR. KÖRMENDI TAMÁS JENŐ

Konzulátusok a középkorban

Nemzeti konzulok a 12–13. században

Kibocsátó és befogadó államok

Az üzletemberek mint civil diplomaták

Az 1426. évi firenzei követjárás Budán

FILIPPO SCOLARI – OZORAI PIPO (1368 KÖRÜL – 1426)

FIRENZEI SZÁRMAZÁSÚ ÜZLETEMBER

**BUDAI KERESKEDŐSEGÉDBŐL VÁLT AZ ORSZÁG DÉLI VÉDELMI VONALAIT MEGSZERVEZŐ,
FENNTARTÓ MAGYAR FŐMÉLTÓSÁGGÁ.**

KONZULÁTUSOK A KÖZÉPKORBAN

Napjaink tiszteletbeli konzuljainak feladatkörét a középkorban nem csak a konzuli címmel felruházott személyek végezték. Ugyanis magát a *consul* szót a középkorban rendkívül sokféle hivatal betöltőire használták; a leggyakrabban bizonyos széleskörű autonómiával rendelkező városok tanácstagjait illették ezzel az elnevezéssel itáliai, délfancia és délnémet területeken, jellemzően a 12. századtól. Valamivel később szintén az itáliai városállamokban kezdték a tengeri vagy szárazföldi áruforgalom során felmerült vitás kérdésekben illetékes testületeket előbb *curia mercatorum* (kereskedőbíróság), majd *consulatus mercatorum* (kereskedőkonzulátus) intézménynévvel nevezni. Ezen intézmények elöljárói szintén konzulok voltak. Hasonlóképpen (bár nem minden esetben) konzulnak nevezték a külföldön létesített kereskedelmi lerakatok és tárházak politikai feladatokkal is felruházott vezetőit is. De konzuloknak nevezték a céhek vezetőit, például a távolsági kereskedőket tömörítő firenzei Calimala céh elöljáróit is.

A közvélekedéssel ellentétben a Nyugatrómai Birodalom 5. századi bukása – amelyhez általánosságban az ókor alkonyát és a középkor kezdetét kapcsolni szokás – nem vonta maga után a távolsági kereskedelem nagymértékű átrendeződését; a Földközi-tenger partvidékére koncentrálódó áruforgalom immár kisebb területre szorult vissza, de egészen az arab terjeszkedés megindulásáig működőképes maradt. Amikor azonban a 7. században az arabok meghódították Palesztina és Észak-Afrika teljes partvidékét, az ókortól örökölt áruforgalmi rendszer összeomlott. Évszázadok kellettek, míg az európai távolsági kereskedelem ismét magára talált és újjáéledt a földközi-tengeri térség áruforgalmát nagyrészt bonyolító *észak-itáliai városállamok* és az északi tengeri kereskedelmi útvonalakat uraló *Hanza-városok* dominanciájával.

A mediterrán térség nemzetközi kereskedelmét az első ezredfordulót követő évszázadokban jellemzően az itáliai kereskedő-köztársaságok hajósai bonyolították.

PISAI KERESKEDŐHAJÓ EGY 12. SZÁZADI MINIATÚRÁN

Az egyes városállamok a 12. század elejétől külön hivatalokat hoztak létre a távolsági kereskedelemmel kapcsolatos kérdések jogi szabályozására és az esetlegesen felmerülő jogviták rendezésére. Ezt az intézményt a **Pisai Köztársaságban** *consulatus maris* (tengeri konzulátus) néven működtették. Ugyancsak a konzulátus megjelölést vették át a francia korona országain belül részleges önállósággal rendelkező **Provence-i Grófság** kereskedelmi és kikötői hatóságainak megnevezésére, illetve a hispániai **Aragóniai Királyság** tengerentúli áruforgalmának ügyes-bajos dolgait intéző megbízottak és szervezetük meghatározására is.

A középkor legjelentősebb tengeri konzulátusa a barcelonai volt, amelyet 1258-ban alapított I. Jakab aragóniai király. A korabeli Aragóniai Királyság az Ibériai-félsziget államainak egyike. Szárazföldi területei nem voltak számottevőek, ám a Földközi-tenger nyugati medencéjében meghatározó tengeri hatalomnak számított, amelynek gazdasága is főleg a távolsági kereskedelemre épült.

A 13. század derekán öt nemzetközi jelentőségű kereskedelmi útvonal futott össze a barcelonai kikötőben:

1. a nyugati Mediterraneum szigeteiről (elsősorban Mallorcáról, Szardíniából és Szicíliából) főképpen sót és gabonát szállítottak;
2. a bizánci területekről (mindenekelőtt a Bizánci Birodalom székvárosából, Konstantinápolyból) textilt és fűszereket hoztak;
3. a Földközi-tenger keleti partvidékének kikötőiből (mint Türoszból és Alexandriából) szintén fűszerek érkeztek;
4. a legjelentősebb észak-afrikai kikötőkből (például Algírból, Tuniszból és Tripoliból) aranyat és rabszolgákat hajóztak be;
5. az észak-európai útvonalról a flandriai Bruges-ön keresztül leginkább szintén textilt, fát, szőrmét és iparcikkeket importáltak.

A **barcelonai Tengeri Konzulátus** szolgáltatta a mintát a középkor több, hasonló típusú intézményéhez. Feladatai közé eredetileg a tengeri kereskedelem során felmerült konfliktusok rendezése, súlyosabb esetekben a kereskedelmi bírászkodás tartozott. Idővel azonban jelentősen bővült a hatásköre: a 14. század derekára már a Tengeri Konzulátus szervezte a külföldi kikötőkben az aragón kereskedők érdekképviselését, és ennek részeként vezetői jelölték ki a külföldön működő aragón kereskedelmi konzulokat is. Szintén a Tengeri Konzulátus felelt az aragón hajók haditengerészeti biztosításáért és a kereskedők, valamint árucikkeik katonai védelméért a célkikötők lerakataiban. Számadáskönyveikben ekképpen a 14–15. században fegyveresek zsoldjával kapcsolatos kiadások éppen úgy szerepelnek, mint biztosítási díjak. A katonai védelemre egyébként leginkább a konkurens kereskedőállamok, a Genovai és a Velencei Köztársaság kalózaival szemben volt szükségük a barcelonai gályáknak (amiképpen a barcelonai kalózok is rendszeresen zaklatták az itáliai városok kereskedőhajóit).

A barcelonai konzulátus joggyakorlata a helyi jogszokáson alapult, és mivel döntéseit idővel más államok kereskedői is elismerték és precedens értékűnek tekintették, ez a katalán eredetű joganyag döntő mértékben befolyásolta a mediterrán térség kereskedelmi jogát, ezen keresztül pedig napjaink nemzetközi kereskedelmi jogára is hatással volt. A Tengeri Konzulátus vezetését mindig két konzul látta el egyidejűleg, akiknek a munkáját egy, jogi végzettséggel rendelkező bíró is segítette. A barcelonai konzulátus mintájára hoztak létre utóbb hasonló intézményeket például **Palma de Mallorcán, Valenciában, Sevilleben, Marseille-ben és Perpignanban is.**

A VALENCIAI TENGERI KONZULÁTUS (CONSULAT DE LA MER)
15. SZÁZAD VÉGÉN ÉPÜLT PALOTÁJA

NEMZETI KONZULOK A 12–13. SZÁZADBAN

Mindezzel párhuzamosan azonban olyan jelentése is kialakult a konzulátus fogalmának, amely sokkal jobban emlékeztet napjaink tiszteletbeli konzuljainak munkájára. A 12–13. században az egyes *natiókhoz* (nemzetekhez) tartozó kereskedők jogi érdekképvisellete és támogatása egy-egy külföldi városban rendszerint összefüggött az árucikkeik tárolására szolgáló lerakatok vagy tárházak működtetésével: többnyire ezek vezetője képviselte a kereskedőket az adott város hivatalos szervei felé. Ilyen tárházak létesültek a 12. századtól kezdődően jellemzően minden olyan jelentősebb kikötőben, közlekedési csomópontban vagy éppen kiemelkedő fontosságú vásárhelyen, ahol a *natio* kereskedőinek komolyabb érdekeltségei voltak.

Kezdetben azért volt szükség rájuk, mert a legtöbb középkori városban csak helybéli polgár rendelkezhetett ingatlannal, tehát a külföldi kereskedők nem létesíthettek ott áruik számára raktárakat. A befogadó város vagy ország azonban megtehetette, hogy valamely *natio* kereskedőinek kollektív tulajdonába lerakatként használható földterületet vagy tárházként is működtethető épületeket juttatott. Az első efféle lerakatokat a Földközi-tenger keleti medencéjében és a Fekete-tenger partvidékén megint csak a Venecei, a Pisai, illetve a Genovai Köztársaság kereskedői, az Északi-tenger és a Balti-tenger kikötőiben pedig az éppen a 12. századtól kialakuló Hansa-liga városai létesítették. A telepek nem egyszer akkora kiterjedésűek voltak, hogy önálló városnegyedek alkottak.

A lerakat vagy a tárház vezetője nemcsak saját nemzetének kereskedői, de az adott város vezetője előtt is komoly tekintélynek örvendett. Eltérően napjaink tiszteletbeli konzuljaitól azonban soha nem a befogadó ország (vagy város) polgárai közül került ki, hanem mindig azon *natio* kereskedői – vagy még inkább kereskedőházai – delegálták, amelyet képviselt.

Az itáliai kereskedő-köztársaságok által létesített tárházak (*fondacók*) a Bizánci Birodalom, az egyiptomi központú muszlim szultanátusok, illetve a Fekete-tenger északi és keleti partvidékén kialakuló változatos politikai formációk fennhatósága alatt álló levantei kikötőkben nem pusztán gazdasági, hanem **politikai intézmények is** voltak. Vezetőjüknek ugyanis olyan állam hatóságaival szemben kellett képviselnie az őt megbízó *natio* érdekeit, amelynek – napjaink gyakorlatával ellentétben – semmilyen külkereskedelmi vagy külpolitikai egyezménye nem volt a fogadó országgal. Az északi távolsági kereskedelmet bonyolító Hansa-liga lerakatai ezzel szemben a leggyakrabban más Hansa-városok területén működtek, ahol tevékenységüket eleve védte és szabályozta a Hansa-liga kereskedelmi joga.

A tárházak vagy lerakatok előljáróit eleinte egyes esetekben maguk a kereskedők választották, ám kinevezésük rövid időn belül állami jogkörre vált. Fontos hangsúlyozni: a lerakatok vezetőinek elsődleges feladata a levantei kereskedelemben is mindvégig **az őket küldő állam kereskedelmi érdekeinek képviselése** volt. Időnként persze politikai felkéréseket is kaptak, de ilyen jellegű missziókat legfeljebb csak melléktevékenységként teljesíthettek, és csak rövid ideig, az adott ügyre szóló *ad hoc* felhatalmazás alapján. Gazdasági tevékenységük mellett a hatáskörükbe tartozott az általuk képviselt *natio* kereskedői között az adott városban felmerült jogviták és nézeteltérések rendezése is. Ezek a 16. századtól *factoriáknak* is nevezett lerakatok voltak a nagy földrajzi felfedezések idején, a gyarmatosítás első hullámában a távoli kontinenseken létrehozott kereskedelmi telepek konkrét intézményi előképei.

ANDREA GRITTI EGYKORI KONSTANTINÁPOLYI BAILO,
A VELENCEI KÖZTÁRSASÁGOT IRÁNYÍTÓ DÓZSEKÉNT (1523–1532) TIZIANO FESTMÉNYÉN (1530 K.)

Különösen a velenceiek és a genovaiak törekedtek a palesztinai és észak-afrikai kikötőkben telepeket létrehozni, jogokat szerezni, majd lehetőleg monopolhelyzetet kialakítani. A távoli lerakatok vezetőit a velenceiek a legritkább esetben nevezték konzuloknak (inkább a *bailo* megnevezést alkalmazták rájuk), ám a **genovaiak** rendre *consul* vagy *consul ultramarinus* (tengerentúli konzul) címmel ruházták fel a maguk kereskedelmi képviselőit. Az utóbbi szóhasználat ment át hosszabb távon a nemzetközi gyakorlatba is: amikor ugyanis 1251-ben IX. (Szent) Lajos francia király kereskedelmi egyezményt kötött Ajbek egyiptomi szultánnal, a francia részről Tripoliban (ma Líbia fővárosa) és az egyiptomi Alexandriában létesítendő francia lerakatok majdani vezetőit a szerződés szövege szintén, mint az adott városokba küldendő konzulokat említi.

IX. (SZENT) LAJOS FRANCIA KIRÁLY (1226–1270),
A TRIPOLI ÉS ALEXANDRIAI KERESKEDELMI KONZULÁTUSOK ALAPÍTÓJÁNAK PORTRÉJA (1250 K.)

Hasonló, a magyar kereskedők külhoni érdekképviselését ellátó konzulokra a középkor évszázadaiból nincsen adatunk; ez az intézménytípus a korabeli magyar állam külső kapcsolatrendszerének adminisztrációjából, minden jel szerint, teljes egészében hiányzott. Ennek az egyik legvalószínűbb oka az lehetett, hogy a magyar kereskedők a nyugati piacokon elsősorban nem raktározható termékekkel jelentek meg, hanem például élőállatot exportáltak.

Firenzéből azonban ismerjük néhány, 15. századi polgár nevét, akik a városukban vagy a tágabb környezetükben megforduló egyes magyar utazóknak (jellemzően követeknek vagy az észak-itáliai egyetemekre tanulni érkező diákoknak) adott esetben jótanácsokkal segítettek: ilyenek voltak például a Buondelmonti, a Del Bene, a Lamberteschi, a Cavalcanti, a Melanesi, a Guadagni és a bankügyleteikről Európa-szerte ismert Bardi család tagjai, de mindenekelőtt a Scolari család. (Közülük került ki Zsigmond király híres hadvezére, Filippo Scolari, illetve Magyarországon használatos nevén Ozorai Pipo is.) Ők azonban azért fogták pártját a szűkebb pátriájukba érkező magyar vendégeknek, mert nekik maguknak is érdekeltségük volt Magyarországon, és inkább a magyarországi rokonaik kapcsolatrendszeréhez tartozó utazóknak segítettek. Tevékenységük csak nagyon távolról emlékeztet a modern korok tiszteletbeli konzuljainak feladatkörére, ráadásul semmilyen hasonlóságot sem mutat a középkori kereskedelmi konzulok munkájával – hiszen az említett firenzei polgárok éppen gazdasági érdekképviselést nem nyújtottak, legfeljebb pénzkölcsönökkel támogatták a hozzájuk forduló magyarokat.

Magyarországon tehát a külföldi (észak-itáliai és délnémet) kereskedőházak **jellemzően pénzkölcsönökkel** foglalkoztak, illetve a **nemesfémbányászatban** igyekeztek érdekeltségeket szerezni. Az iparcikkek importja pedig elsősorban a luxusholmik (drága kelmék, mives fémeszközök, jó minőségű kerámia) behozatalára irányult. Egyik szektor sem igényelt komolyabb raktárkapacitást, és talán ennek volt a következménye, hogy idehaza nem is nagyon alakultak ki a fentiekben leírt *fondacók*hoz hasonló külföldi kereskedelmi lerakatok. A délnémet kereskedőházak előszeretettel telepítették le egyes képviselőiket azokban a magyarországi városokban, amelyek üzletpolitikájukban (például nemesfémbányászati központként vagy kereskedelmi centrumként) kulcsszerepet játszottak. Ennek a lépésnek azonban nem az volt a célja, hogy a modern konzulátusokhoz hasonló képviselleteket hozzanak létre a Magyar Királyságban, hanem hogy ide telepített emberük az adott városban polgárjogot szerezzen, és ebből kifolyólag mentességet élvezzen bizonyos vámok és adók alól.

KIBOCSÁTÓ ÉS BEFOGADÓ ÁLLAMOK

A korai középkorban azokban az államokban maradt fenn utalás érdekképviselési, közvetítői tevékenységre, amelyek területén egyéb, elsősorban kereskedelmi okokból jelentősebb idegen népcsoport, esetenként az anyaállam által szervezett és/vagy ellenőrzött kolónia élt. Fontos hangsúlyozni, hogy a modern értelemben vett érdekképviselés középkori viszonyok között is csupán abban az esetben értelmezhető, amennyiben a középkori állam területén megtelepedett idegen származású személy vagy népesség származási országa államszervezetként működött, és az anyaország kormányzatával kapcsolatban állt. Emellett voltak egyéb középkori formái is az érdekképviselésnek idegen földön, de ezek jobbra vallási, vagy például kézművesek esetében, foglalkozáshoz köthető szerveződések, főként világi testvériségek voltak, mint a német cipészek konfraternitása a középkori Firenzében.

A NÉMET KERESKEDŐK KÉPVISELETE,
A FONDACO DEI TEDESCHI ÉPÜLETE VELENCEBEN

A területükre idegen népességet vonzó államok, hatalmi központok mellett az ún. *kibocsátó államok* az elsősorban a gazdag, részben a távolsági kereskedelem igényeire, részben a pápai bevételek kezelésére fókuszatosan nemzetközi kereskedelmi-pénzügyi hálózatot kiépítő **italiai városállamok**, például Genova és Firenze voltak. A *befogadó államok* közül **Bizánc** és a **Pápai Állam** érdemel kiemelés.

A genovai távolsági kereskedelmi terjeszkedés egyik leglátványosabb eredménye a Galatában (Pera) 1275–1453 között működő genovai városnegyed, amelyben más itáliai városok, köztük Velence és Pisa kereskedői is megtelepedtek. A különböző eredetű közösségek elkülönülten éltek a középkori bizánci állam fővárosa, Konstantinápoly szomszédságában, és bár a genovaiaknak a Bizánci Birodalom székhelyén is volt negyedük, ez utóbbi nem rendelkezett autonómiával.

A genovaiak számos kereskedelmi telephelyet és kolóniát alapítottak a Krím félsziget és a Fekete-tenger környékén. Ezek egy része magánalapítás volt, más telepeket a genovai San Giorgio Bank irányított. A genovaiak perai kolóniája is a távolsági kereskedelemnek köszönhetően alakult ki, eleinte és elsősorban a levantei genovai hatalmi terjeszkedés előretolt állásaként szolgált a korai évszázadokban. Vezetői, **élükön a választott podestával**, a genovai állam érdekeit képviselték. A keresztes háborúk idején ugyanakkor a keresztény államok által indított hadjáratok logisztikai feladatait segítették, emellett a fogadó bizánci állam felé kép-

viselték a területen működő itáliai, elsősorban genovai kereskedők érdekeit. A gyengülő bizánci császársággal szemben a genovaiak kolóniája viszonylagos önállóságot élvezett, de a fenyegető oszmán terjeszkedéssel szemben tehetetlennek bizonyult. Konstantinápoly 1453. évi elfoglalásakor az utolsó genovai *podestà*, Angelo Giovanni Lomellino jelentése tanúskodik arról, ahogyan a perai genovai kolónia biztonsága érdekében a hódító oszmán uralkodóval, II. Mehmeddel felvette a kapcsolatot közvetlenül az ostromot követően:

Ab alia disposui in salute provideri, et subito misi ambasciatores ad dominum, cum pulchris exeniis, dicendo: „Habemus bonam pacem” rogantes et se submittentes, vellet ipse nobis observare. Pro illo vero nullum responsum dederunt,

[azaz: Megtettem mindent, amit lehetett, megmenekülésünkért. Azonnal követeket küldtem az Úrhoz [a szultánhoz] szép ajándékokkal mondván: „Éljünk békében”. Nem kaptam választ az üzenetemre.]

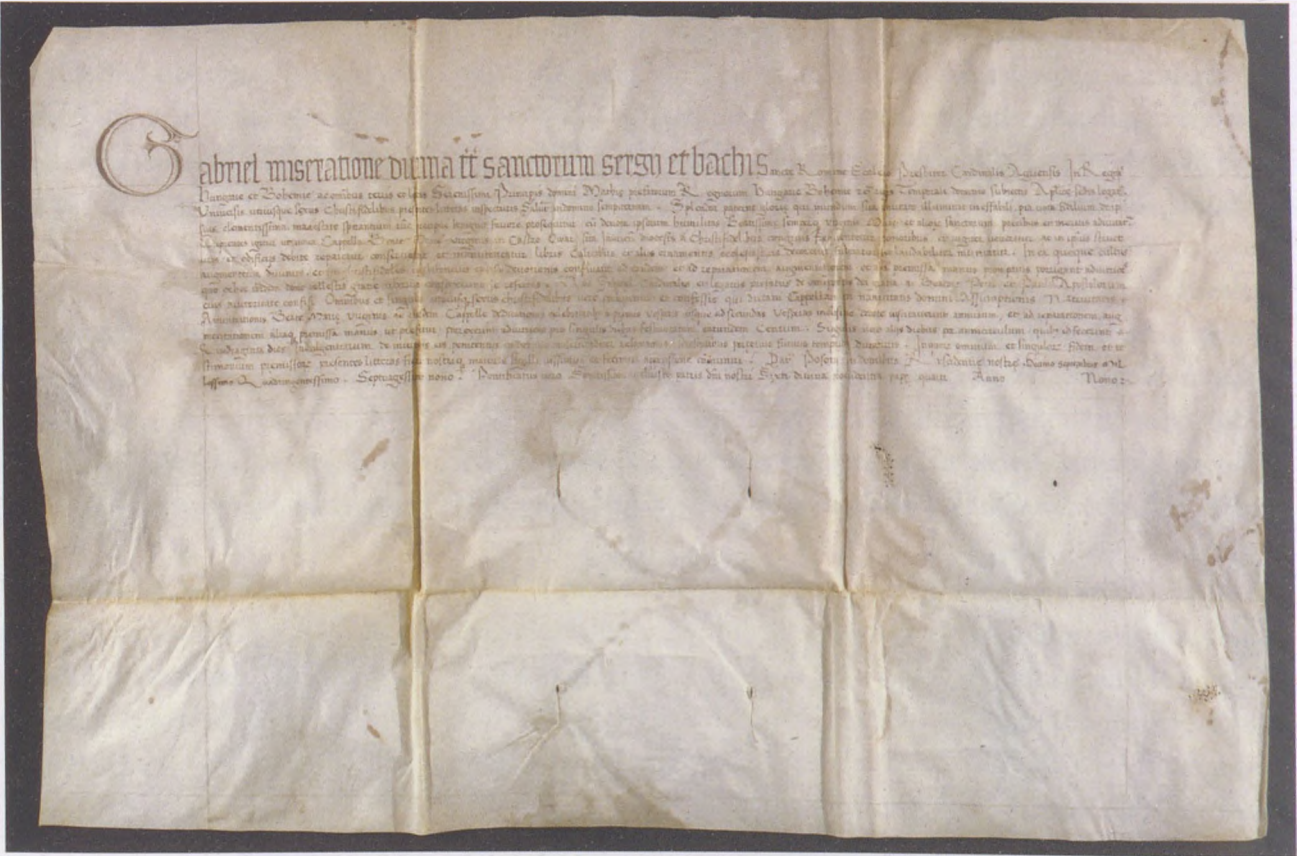
A Pápai Állam helyzete különleges a középkori Európában. A kontinens államainak túlnyomó része katolikus volt, a katolikus egyházszervezet pedig államhatárokon kívül és felül állt, így Európa nagy részén jelen volt. Nemcsak az egyházszervezet működésének fenntartása, az egyházi ügyek ellenőrzése és felügyelete követelt egyedi megoldásokat, de az egyházi pénzügyek kezelése (pl. az ún. pápai bevételek kezelése) is összetett feladat elé állította a Pápai Állam vezetését. Természetesen a különleges kihívások mellett a Pápai Állam lehetőségei, viszonyrendszere is egyedi volt.

A római *klérus* a korban egyedülálló módon nemzetközi összetételű volt, és nagyon intenzív diplomáciai tevékenységet folytatott a kontinensen. Ez a korai évszázadokban főként egyedi követségek, legációk formájában valósult meg, később azonban az esetek jelentős részében támaszkodhatott a fokozatosan, egész Európában kialakuló katolikus egyházszervezet területi vezetőinek, magas rangú képviselőinek helyi támogatására is. A katolikus egyház és a Pápai Állam jelentősége a katolikus államok számára elengedhetlenné tette a római kúriai jelenléter és képviseletet.

Magyar *ágensek* (ügyvivők), humanisták, egyházi ügyintézők is működtek a Szentszéknél. Példa erre Mátyás király vatikáni képviselete. **Kosztolányi Polikárp György** humanista, Mátyás király ágenseként tevékenykedett a pápai kúriánál. (Az iratokban *procurator, actor, factor, gestor, director generalis et specialis* megnevezéssel említik.) Életútja különleges, mert státusa diplomáciai szolgálata alatt megváltozott. Az 1460-as évek elején két ízben még világiként (*laicus Strigoniensis diocesis*) érkezett a Vatikánba, ahol letelepedett, és a Szentszék hivatalnokaként felvette a kisebb egyházi rendeket, így a klérus tagjává vált, annak ellenére, hogy időközben megnősült (*clericus coniugatus*).

Egy másik forrás (IV. Sixtus pápa 1481-ben írt levele Rangoni Gábor bíborosnak és egri püspöknek Mátyás király alkalmatlan követének visszahívásáról) **Rangoni Gábor** egri püspök, bíboros (1410/20–1486) Rómában lévő ágenseit is említi:

Azonban néha [Mátyás királynak] olyan követei fordulnak meg udvarunknál, kik ügyeinek tárgyalásában kevés szerénységet és mérsékletet tanúsítanak. Ilyen az, aki jelenleg itt tartózkodik. Kíváncsok, hogy audienciák kérésében és a király ügyeinek tárgyalásában nagyobb mérséklettel járjon el. Magaviselete jóakarató szándékainkban könnyen megzavarhatna; csakhogy atyai szeretetünkben, melyet a király iránt táplálunk, semmi sem ingathat meg. Arra kérünk tehát, hogy leveleddel kérd a királytól, hogy vagy más követet küldjön, vagy bízson meg ügyei viselésével téged, ki távolléted alatt is, a teendőket udvarunknál levő embereid által könnyen elvégeztetheted.

[RANGONI] GÁBOR BÍBOROS BÚCSÚENGEDÉLYE
AZ ÓVÁRI VÁRBAN LÉVŐ ÚJ SZŰZ MÁRIA KÁPOLNA RÉSZÉRE ADOMÁNYT TEVŐKNEK, POZSONY, 1479

AZ ÜZLETEMBEREK MINT CIVIL DIPLOMATÁK

A firenzei *nazione* elsősorban fontos kereskedelmi és pénzügyi központokban alakultak ki, először az itáliai félszigeten, Bolognában és Nápolyban, majd 1326-ban Velencében is. Az Alpokon túl csupán a 15. század során szerveződtek és kaptak az anyaországtól statútumot. A fontosabb *nazione* Nyugat-Európában Bruges-ben és Londonban működtek. A *nazione* vezetőit konzuloknak nevezték, és a *Consoli del Mare* tisztviselői felügyelték firenzei részről. Ezek a konzulok a firenzei állam gazdasági, diplomáciai érdekeit képviselték állomáshelyükön, ugyanakkor a közösségen belül gondoskodtak a jogrend fenntartásáról, és szükség esetén közösségük tagjainak a helyi hatóságokkal szembeni érdekképviselését is ellátták. Erre pedig ezeknek a kereskedő és bankár vállalkozóknak nagy szüksége volt, mert bár a korszakhoz képest hitetlenül rugalmasan tudtak alkalmazkodni a regionális, helyi feltételekhez, ez nem volt minden esetben elégséges a konfliktusok és veszteségek elkerüléséhez.

A kevesebb firenzei üzletembert vonzó hatalmi, gazdasági központokban a jó helyi kapcsolatrendszerrel, udvari összeköttetésekkel rendelkező honfitársakra igyekezett támaszkodni a firenzei kormányzat. Ezt jelentősen megnehezítette, hogy általában a firenzei üzletemberek külföldi tartózkodása akkor is időleges volt, ha a kedvező üzleti lehetőségeknek köszönhetően hosszúra nyúlt. Ennek következtében az anyaország általában nem számíthatott ugyanarra a személyre mint helyi képviselőre huzamosabb időn át.

Eberhard Windecke, Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) magyar és cseh király, valamint német-római császár udvarának tagja, visszaemlékezésének bevezetőjében így ír:

Ha hosszabb időt tölthettem volna az én kegyes uram, Zsigmond római császár szolgálatában, többet segíthettem volna barátaimnak egyházi és világi ügyekben egyaránt...

[eredeti szöveg: *und solte ich lenger bi mime gnedigen herren her Sigmunt Romscher keiser sin gewesen, ich solte minene funden fürbasser geholfen haben, es were in geistlichen oder weltlichen sachen*]

A firenzei követutasítások tanúsága szerint a firenzei kormányzat kiemelt figyelemmel követte, mely polgárai milyen régiókban tartózkodtak, és az alkalmi követeknek adott utasítások gyakran azzal zárultak, hogy a célországban dolgozó, általában név szerint is felsorolt firenzei kereskedők tevékenységét küldetésük idején támogassák, **érdekképviselőtüket** lássák el a helyi kormányzatnál. Viszonylag ritkábban esett meg, hogy firenzei polgárok letelepedésre törekedtek idegen földön, ha azonban ez sikeres volt, a firenzei kormányzat nem mulasztotta el ezt felhasználni diplomáciai érdekeinek előmozdítására. Erre példa Luca del Pecchia magyarországi tevékenysége is.

Luca di Giovanni del Pecchia firenzei üzletember volt, aki a nápolyi királyné diplomáciai képviselőt látta el mind Firenze kormányzata előtt, mind Luxemburgi Zsigmond király udvarában. A Firenzében 1383-ban *priori* tisztséget is betöltött Pecchia kereskedő volt. Más forrásból ismert, hogy Budán háza volt, kereskedett a fokozatosan királyi székhellyé váló városban.

Pecchia képviselte a firenzei hatóságok előtt Durazzói Margit nápolyi királynét, a magyar trónkövetelő II. (Kis) Károly feleségét Horváti János zágrábi püspök megbízásából. A firenzei kormányzat üzenete a következő volt:

„Felséges és dicsőséges Királyné! Kérésére, melyet igen hűséges és igen kedvelt híve, városunk polgára, Lucas del Pecchia értésünkre adott felséged követének, [Horváti] Pál zágrábi püspök atya megbízásából, válaszunkat megadtuk oly formában, amely, úgy hisszük, mind felséged, mind a püspök úr várakozásának megfelel, annak reményében, hogy jósága támogatását kiérdemeljük odaadásunkkal. Mert ezt kell tennünk, hogy a mi és kereskedőink és polgáraink védelme és szükségletei érdekében, akik [a világban] mindenfelé szétszóródtak, és hogy [Felséged] irántunk való hajlandóságában megmaradjunk.

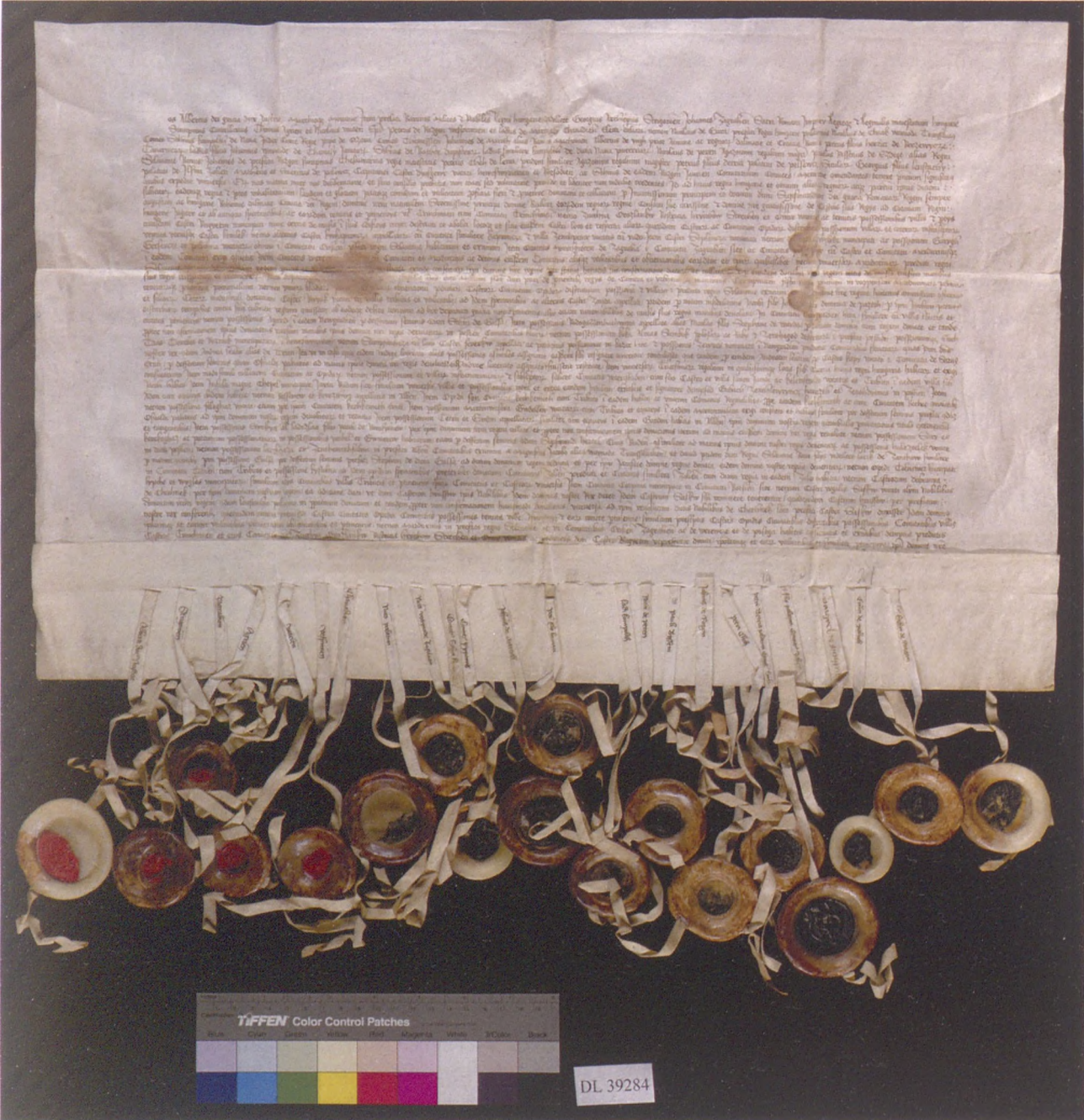
Filippo Scolari firenzei üzletember 13 évesen, az 1380-as évek elején Luca del Pecchia kereskedő támogatásával érkezett a Magyar Királyságba, mint a gyakornoka. Az 1390-es évek második felétől már Luxemburgi Zsigmond magyar király szolgálatában állt, szolgálatai révén pedig a Magyar Királyság főméltóságai közé emelkedett a 15. század első évtizedeiben. Scolari, vagy ahogyan birtokairól Magyarországon ismerték, **Ozori Pipo végleges letelepedése és a magyar bárók közé emelkedése** még firenzei léptékekkel mérve is rendkívüli karriert jelentett.

A firenzeiek Angliától Franciaországig a legtöbb középkori európai állam pénzügyigazgatásában szerepet vállaltak, ami elsősorban üzleti lehetőség volt számukra, és ez rövidebb-hosszabb ideig tartott ugyan, de végleges letelepedésre és a helyi arisztokráciába történő integrálódásra, illetve katonai karrierre ritkábban találunk példát. Scolari éppen ezt érte el; élete vége felé nemcsak a királyi pénzügyigazgatás fontos bevételi forrásait, főként a sókamarákat irányította, hanem ő felelt az oszmán terjeszkedés ellenében kialakított déli védelmi vonal fenntartásáért, a védelem megszervezéséért és irányításáért is.

Sikerei, valamint támogatása rokonságának számos tagját vonzotta a Magyar Királyságba. Scolari híre hazájában is elterjedt, legendák fonódtak neve köré. Itáliai ragadványnevé, a „Pippo Spano” magyarországi méltóságainak (temesi, csanádi ispán, a magyar királyi sókamarák ispánja stb.) elnevezéséből, az „ispán” szóból származik.

Hírnevét és ismertségét igazolja, hogy a halálát követő évtizedekben Andrea del Castagno magánmegrendelésre megfestette teljes alakos képét egy freskóciklus részeként, a firenzei Villa Carducci-Pandolfini szalonjának falára. A megrendelő feltehetőleg Filippo di Niccolò Carducci volt, a freskó jelenleg a Galleria degli Uffiziban látható. Az 1448–1451 körül készült freskóciklus elemei Pippo Spanón kívül többek között Dantét, Petrarcat és Niccolò Acciaiuolit is ábrázolják.

Scolariról három életrajz is született; az egyik egy ismeretlen, kortárs 15. századi szerző tollából. Poggio Bracciolini, a neves humanista fia, Jacopo di Poggio Bracciolini is megírta gyakorlatilag kortárs információkon alapuló latin nyelvű életrajzát, amelynek egyetlen fennmaradt példánya egy olasz nyelvű fordítás Bastiano Fortini tollából.

ALBERT OSZTRÁK HERCEG MEGERŐSÍTI
LUXEMBURGI ZSIGMOND KIRÁLY ADOMÁNYAIT CILLEI BORBÁLA KIRÁLYNÉNAK.

A MÉLTÓSÁGSORBAN OLVASHATÓ OZORAI PIPO NEVE,
ILLETVE A PECSÉTEK KÖZÖTT TALÁLHATÓ AZ Ő PECSÉTEJE IS. BUDA, 1424

Pippo Spano befolyásával természetesen a firenzei kormányzat is tisztában volt. Az időközben német és cseh királyi, illetve a német-római császári címet is megszerző Luxemburgi Zsigmond támogatásának elérését célzó firenzei követségek rendre felvették Sclarival a kapcsolatot, sőt a firenzei Signoria arra is figyelt, hogy lehetőség szerint a Scolari családdal rokon, velük kapcsolatban álló firenzei követeket küldjön Zsigmond udvarába. Ez történt 1426-ban is, amikor az Albizzi család feje, Rinaldo di Maso degli Albizzi és Nello di Giuliano kapott követi utasítást a firenzei kormányzattól.

Az 1426. évi firenzei követjárás Budán

A firenzei követek, Albizzi és Nello di Giuliano feladata nem volt könnyű. A Firenze és Velence között megkötött szerződést kellett a Velencével ellenséges uralkodóval elfogadtatniuk, és lehetőség szerint támogatását megszerezniük Milánó ellenében, ahogyan azt a firenzei külpolitikai érdekek kívánták. Az Albizziek Firenze egyik legbefolyásosabb családja voltak ebben az időben, de emellett Rinaldo degli Albizzi egyik fia ekkoriban házasodott össze Scolari egyik Firenzében élő unokahúgával. Ez is közrejátszhatott abban, hogy rá esett a firenzei kormányzat választása. A követség igen gazdag forrásanyaga – benne az úti jelentésekkel és az út során keletkezett egyéb levelekkel – részleteiben ismert, hiszen az évszázadok során fennmaradt a Corsini család levéltárában, és a 19. század közepén publikálták. Scolari közvetítő szerepe a tárgyalásokon egyértelműen megjelenik az alábbi két idézetben.

A követek Bécsből keltezett olasz nyelvű jelentése a firenzei Dieci di Baliának az uralkodó rendelkezéséről, hogy a tárgyalásokat Budán folytassák le:

... [a császár] úgy kívánja, hogy menjünk Budára több oknál fogva, de főként azért, mert ott lesz a Spano, aki mindenről tud, és akiben jobban bízunk, mint bárki másban és akivel, ahogyan [az uralkodó] mondja, két nap alatt többre jutunk, mint másokkal egy hónap alatt ... Bécs, 1425. március 16. estéjén.

Útban Buda felé hivatalos, latin nyelvű levelet is írtak Scolariinak, jelezve érkezésüket:

Nagyságos úrnak, Filippo Scolari temesi ispánnak, Magyarország kincstartójának,

Nagyságos Úr! Úgy hisszük Uraságod értesült érkezésünkről a felséges császárhoz Bécsbe, most pedig a felséges úr szolgálja, Sebestyén viszi a hírt Önnek Budára jövetelünkről, amely őfelsége rendelkezésére történt azért, hogy az Ön jelenlétében adjunk számot küldetésünkről, amely mind a mi, mind nagyságos uraink [a firenzei kormányzat] legnagyobb örömére szolgál. Azért tehát, hogy Nagyságoddal elvégezhessünk [mindent] érkezésünk után, és előadhassuk kéréseinket, ha egészséged engedi, amint az kívánjuk, hogy sietősen jöjj, hogy láthassuk Nagyságodat, úgy hisszük, mindent elrendezhetnénk. Az Úr legyen veled az ő kívánsága szerint. Fiaid, a firenzei követek által. Budán, 1426. március 27-én.

R. és N.

BUDA LÁTKÉPE, 1493

A követség hosszúra nyúlt, Buda után Tatán folytatták a tárgyalásokat, amelyeken természetesen már Scolari is részt vett. Az udvarban azonban felbukkant Milánó követe, Bartolomeo Mosca is, és ezzel a firenzeiek ügye rosszra fordult. Végül nem sikerült elérniük a célt. A császár csak azzal a feltétellel volt hajlandó békét kötni Velencével, ha Itáliában ugyanígy tesz Milánó, Firenze és Velence egymás között, valamint ha mindezt Milánó hercege jóváhagyja, erre pedig nem volt valós esély.

Firenze felé a visszaúton a követek ellátogattak Scolari feleségéhez is az ozorai várba, amelyet Pippo Spano részben itáliai mintákat követve építtetett magának. A követek leveleiben olvasható utalások Scolari romló egészségi állapotára valós aggodalmakon alapultak, a temesi, aradi, csanádi, kevei és krassói ispán, főkincstartó, a Zsigmond által alapított Sárkányrend alapító tagja és egyben Zsigmond császár bizalmasa még ugyanazon év decemberében elhunyt.